

zginile: »Stare navade se zdijo mladim kot železne srajce, v katerih se ne počutijo dobro... stara pravila jim zamorijo načrte in želje. Zato se uprejo tako, da naredijo nekaj novega, kar bo razjelo stare norce, ki ne morejo iz svojega sveta... Seveda je meni žal za tistim, kar sem kot fant doživel in tudi delal. A čas teče in neusmiljeno melje vse pred seboj. Ali je to dobro ali slabo pri teh letih niti ne razmišljam. Čudim pa se vam, ki ste mlad, da se tako zavzeto zanimate za svet in čas, ki je samo še v naših starih glavah.« Koliko časa še imamo, da bo nas, predvsem raziskovalce šeg, kdo od današnjih priletnih informatorjev počastil s takim, kar nekoliko otožnim vprašanjem?

Helena Ložar - Podlogar

Valens Vodušek, *Etnomuzikološki članki in razprave* (uredila: Marko Terseglav in Robert Vrčon). Ljubljana: Založba ZRC, 2003. 312 str., notne transkripcije, fotografije (Zbirka Folkloristika).

Zbornik o življenju in delu Valensa Voduška naj bi izšel že leta 2002, ko naj bi leta 1989 preminuli Valens Vodušek praznoval 90 let rojstva. Leto 2002 je bilo tudi dvajsetletnica njegove upokojitve in, žal, s tem povezanega konca njegovega strokovnega dela. Zaradi časovne stiske je publikacija izšla letos, z njo pa so strokovnemu in tudi širšemu krogu bralcev dosegljivejši Voduškovo življenjsko delo, predvsem pa etnomuzikološki spisi. Knjiga tudi nekoliko zapolnjuje opazna vrzel, tj. pomanjkanje takšne literature v domačem jeziku, tako spod rok tujih, sploh pa domačih strokovnjakov. Zbornik je tudi prva publikacija novo nastale zbirke Folkloristika, ki jo je pri Založbi ZRC pod svoje okrilje vzel Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU. Kot je zapisala urednica zbirke, dr. Marija Klobčar, je zbirka *namenjena objavam znanstvenih monografij in zbornikov s področja etnomuzikologije, etnokoreologije, tekstologije in z drugih področij, povezanih z ljudsko duhovno kulturo. Odstira podobo spreminjajočega se izročila pesmi, glasbe in plesa v različnih časovnih in prostorskih okvirih in na raznih spoznavnih ravneh.*

Valens Vodušek, sicer doktor prava po poklicu, je bil velik glasbeni ljubitelj, ki kljub veliki želji ni mogel študirati glasbe. Kot je sam omenil v objavljenem intervjuju, tudi zaradi, danes nam nerazumljivih, plehkkih vzrokov, kakršno je bilo v njegovi mladosti zanj življenjsko pomembno pisanje glasbenih »poročil« (tako je sam označeval časopisne kritike), kar pa očitno takrat ni bilo pogodu glasbenim veljakom (teh kritik se spominja in jih opisuje v spominskem članku dr. Valensu Vodušku tudi dr. Henrik Neubauer). Povojni čas in njegova nazorska naravnost sta vplivala na to, da je pravniški poklic popolnoma opustil in se poslej v svojem življenju ukvarjal samo še z glasbo različnih zvrsti. Slovenskemu javnemu prostoru je postal poznan predvsem kot vsestranski glasbeni delavec, pred vojno kot mladi publicist, od leta 1945 do leta 1951 je služboval kot dirigent radijskega in filharmoničnega zbora, do leta 1957 je bil direktor ljubljanske Opere. V letih 1956–1972 je vodil Slovenski oktet, ki je od ustanovitve slovit glasnik slovenske ljudske pesmi in s celo vrsto turnej po tujini tudi nekakšen slovenski ambasador. Verjetno je širšemu občinstvu ostal še najmanj poznan Voduškov pomemben prispevek etnomuzikološki vedi, čeprav je v času svojega delovanja užival ugled tako med domačo kot mednarodno strokovno javnostjo, kar je razvidno tudi iz citiranosti v mednarodnih objavah. Pravzaprav si je slovenska etnomuzikologija prav prek Voduška

utirala pot v svet, hkrati pa je tudi sam Slovenijo seznanjal s tujimi etnomuzikološkimi in glasbeno-antropološkimi strokovnjaki, katerih misli in teze so se prav z njegovo pomočjo zasidrle tudi na naših tleh. Sam je vedno postavljaj slovensko ljudsko glasbo v evropski in celo svetovni okvir, kar mu je tudi omogočalo neizmerljivo znanje in poznavanje vseh »glasb« in njenih okolij, v katerem živijo, in glasbeno življenje ljudi.

Z upokojitvijo se je povsem umaknil, zadnjič se je v stroki pojavil leta 1990, ko je njegove zapiske za objavo v reviji *Traditiones* zbrala in uredila dr. Zmaga Kumer. Njegova dela pa so živila v citiranosti v raznih strokovnih in znanstvenih člankih ali, kot je zapisano v zborniku, »Danes ni v Sloveniji skorajda nobene folkloristične razprave, ki se ne bi sklicevala na Vodušкова dela in ugotovitve, saj je bil temeljni duh in gibalo naše moderne folkloristične misli.« Vendar so njegova dela ostala raztresena v zbornikih, na listkih in v arhivih, največ v Glasbenonarodopisnem inštitutu. Skrajni čas je bil, da se na enem mestu zberejo vsa dosegljiva dela, etnomuzikološke razprave, članki, zapiski in fragmenti ter s tem predstavijo tega prenicljivega raziskovalca in široko razgledanega znanstvenika.

S svojimi pogledi in besedami sta »knjigi na pot« dodatno osvetlila pomen in vsebino Voduškovega dela urednika knjige dr. Marko Terseglav v *Predgovoru* in v *Pomen Voduškovega dela za slovensko folkloristiko* in mag. Robert Vrčon v prispevku *Valens Vodušek – začetnik slovenske etnomuzikologije*. V njih je predstavljeno, s čim vse se je ukvarjal Valens Vodušek, ki je največjo težo svojega dela posvetil razmerjem med napevom in melodijo v ljudski pesmi, vprašanjem in odgovorom, povezanimi s to temo. Dotikal pa se je tudi aktualnih debat v njegovem času, iskal natančna pojasnila na vsakovrstna vprašanja o glasbi in okolju, v katerem živi.

Članki in razprave so razdeljeni po tematskih sklopih, in sicer: o splošni problematiki etnomuzikologije in folkloristike ter o njenih metodoloških in teoretičnih vprašanjih govorijo: *Ali in kako definiramo »ljudsko« kulturo kot predmet etnologije; O sodobnih nalogah folkloristike; O evropski etnomuzikologiji*. Sledijo spisi o slovenski ljudski pesmi, tudi v evropski perspektivi: *Kaj je slovenska ljudska pesem; Neka zapažanja o baladnim napevima na področju Slovenije; Alpske poskočne pesmi v Sloveniji; Koreografska oblika pomladno-obredne igre »most« v Sloveniji in njene variante v Jugoslaviji; Značilnosti slovenske ljudske glasbe in njenega razvoja*. V naslednjem razdelku so članki o slovenskem glasbenem izročilu, njegovih posebnosti in primerjavah z drugimi vplivi in kulturami: *Slovenska ljudska glasba v stiku s sosednjimi kulturami; Slovenska koroška ljudska pesem; Pentatonika – izhodišče razvoja slovenske ljudske glasbe; Arhaični slovenski peterec-deseterec v slovenski ljudski pesmi; Tridelni osmerec v slovenskih in drugih slovanskih ljudskih pesmih; Razmerje med besedilom in napevom v ljudski pesmi* in v nemškem jeziku *Über den Ursprung eines Charakteristischen Slowenischen Volksliedrhythmus* (dodan je tudi povzetek v slovenskem jeziku – *O izviru nekega karakterističnega ritma v slovenski ljudski pesmi*). Za tem so v zborniku kratki članki in fragmenti: *Ljudska pesem; povzetek v angleškem jeziku The Correlation between Metrical Verse Structure, Rhythmical and Melodic Structure in Folk Songs; povzetek v nemškem jeziku; Wichtige archaische Funde in den Alpen*; ter poljudnejši deli Valensa Voduška, ki ju je pripravil kot komentar k LP plošči: *Slovenska ljudska pesem in Slovenska ljudska pesem iz Sel na Koroškem*. V tem razdelku je nazadnje še dodano angleško geslo *Folk Music: Slovenia*, ki ga je konec sedemdesetih let pripravil za svetovni glasbeni slovar »The New Grove Dictionary of Music and Musicians«.

V poglavju Radijske oddaje in fragmenti se lahko razgledamo po mojstrovinah, ki jih je prav tako ustvarjal za širšo, tudi laično javnost. Nanizane so radijska oddaja *Balade*;

Predavanje *Starejše od epike in balad?*; sklop štirih radijskih oddaj *Rezija – neodkrit zaklad slovenske folklore*; oddaja *Slovenska glasbena narečja ter Ljudska pesem – kažipot v prazgodovino glasbe*. Sledijo oddaje, ki jih je avtor sestavil pod skupnim poglavjem *O značilnostih slovenskih ljudskih melodij*. Bolj osebno obarvano pa je Valens Vodušek objavil zadnje zapisano radijsko oddajo, ki jo je naslovil *Iz življenja in dela raziskovalca*.

Voduškove objave na koncu zbornika lepo zaokrožujejo še spominski drobci, ki so jih prispevali dr. Henrik Neubauer, ki opisuje spomine na Voduškovo operno obdobje, njegov nekajletni sodelavec, skladatelj Uroš Krek, in pevca Slovenskega okteta Danilo Čadež in Marjan Štefančič. Dodan je tudi intervju, ki sta ga leta 1985 posnela Julijan Strajnar in Naško Križnar. V njem se Vodušek predstavi kot prijeten sogovornik in razkrije nekaj drobcev iz svojega polnega življenja. Knjiga nam predstavi tudi druge poteze in življenja Valensa Voduška – velikega ljubitelja narave, gozdov, gora in rožic, ki jim je ob svojem terenskem delu tudi nabiral tako uradna kot domača imena, z zrelostjo pa velikega občudovalca Bacha, ki mu je pripisoval neizmerne glasbene kvalitete.

Tako je sklenjen poklon raziskovalcu in inovativnemu znanstveniku. Zbornik pa naj prispeva premisleke v slovenski strokovni javnosti, čeprav je namenjena tudi ljubiteljskim radovednežem, ki bi se želeli bolje seznaniti z ljudskim izročilom in z enim od mejnikov slovenske sodobne etnomuzikologije. Odstrl nam je marsikatero dilemo, ki je še potrebna raziskave in obravnave, tako v ponovnem preučevanju daljne preteklosti našega prostora in naroda, kot tudi poti za njegovimi kažipoti k tej veji humanistične znanosti. Pri tem je zanimivo, da se je sam imel za realista in s tem kar nekako pesimistično napovedoval skorajšnji konec ljudske glasbe, ki naj bi z vedno novimi oblikami in spremenjenim načinom življenja ne našla več prostora v kulturi sodobnega človeka.

Žal knjige ni dodatno okrasila zgoščenka s posnetimi radijskimi oddajami in morebitnimi terenskimi dokumentarnimi posnetki, vendar se ta dodatek z nekaj dobre volje lahko priloži tudi pozneje. Celotnega etnomuzikološkega opusa, z nakazanim -testamentom- vred, pa žal publikacija ni mogla zaobseči, saj, kakor je zapisal urednik Marko Terseglav: *«V nekaterih člankih se Vodušek v opombah sklicuje na svoje članke in navaja, da so v tisku ali v pripravi. A žal, teh del v njegovi zapuščini ni bilo najti. To kaže na tisto Voduškovo posebnost, da je večino neobjavljenih del imel v glavi, manjši del pa po točkah na različnih listkih.»*

Maša Komavec